ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta provozně-ekonomická

Obor provoz a ekonomika

Katedra statistiky

Teze k diplomové práci:

SPOTŘEBA POTRAVIN V ČR A POROVNÁNÍ S VYBRANÝMI STÁTY EU

Autor: Michal Abraham

Vedoucí diplomové práce: Doc. RNDr. Helena Nešetřilová, Csc.

2004 ©

Česká republika se po přechodu k tržnímu hospodářství v roce 1989 musela vyrovnat s mnohými změnami. Změnilo se prakticky vše. Velká změna se udála i v chování spotřebitelů. Lidé mají na výběr více produktů. Mohou si vybírat z mnohem širšího sortimentu, než tomu bylo před sametovou revolucí. To se odrazilo i ve spotřebě potravin. Na trhu se objevilo mnoho nových výrobků. Ty starší a oblíbené již nebyli nedostatkovým zbožím.

Jak tato změna ovlivnila vývoj spotřeby v ČR? Začaly se zvyklosti českých spotřebitelů měnit a přibližovat těm západoevropským, nebo zůstaly stále stejné?

Odpovědět na tyto otázky je cílem mé diplomové práce. Diplomová práce je zaměřena na zkoumání vývoje spotřeby potravin v období od roku 1989 do roku 2001 a na to, jak se mění struktura spotřeby v České republice.

Na základě dříve provedených studií je zřejmé, že od roku 1989 došlo ke značným kvantitativním a kvalitativním změnám ve spotřebě potravin.

Učebnicová pravda, říká že, v průběhu hospodářského cyklu z jednotlivých složek HDP, nejmenší volatilitu (rozkolísanost) vykazuje spotřeba domácností. Podíváme-li se však na vývoj hrubého domácího produktu a spotřeby domácností v průběhu transformace české ekonomiky vidíme, že obě veličiny se chovaly zcela opačně, než co říkají závěry teorie či dokládají data z vyspělých ekonomik. Spotřeba potravin v ČR vykazovala, na začátku devadesátých let, neobvykle vysokou rozkolísanost.

Chování domácností prošlo v uplynulých letech několika rozdílnými etapami a zejména v prvých letech (1990 - 1992) bylo silně poznamenáno jak psychologickou nejistotou o možných dopadech transformačních kroků, tak dělením československého státu a měny.

Prudký růst spotřeby domácností v roce 1990 (a odpovídající pokles míry úspor) byl dán obavami z ohlášené liberalizace cen k 1.1.1991. Rok 1991 byl rokem vyrovnání se s cenovým šokem po liberalizaci (ceny vzrostly o 57 %). Nabídka na trhu spotřebního zboží a služeb se zpočátku zvyšovala jen pomalu - privatizace i vznik nových soukromých firem pouze začínaly.

Rokem 1993 začíná druhá, značně odlišná etapa, etapa, kterou lze nazvat buď "dohánění" spotřeby či masivní obnovou zásoby předmětů dlouhodobé spotřeby. Působily na ní následující faktory:

- masová nabídka atraktivního zboží a služeb coby výsledek činnosti soukromého sektoru a liberalizace dovozu;
- rychlý růst reálných příjmů, možnosti některých skupin obyvatel zvýšit svoji spotřebu v důsledku restitucí;
- spotřební efekt kupónové privatizace;
- rychlý rozvoj výstavby a prodeje bytů, podporovaný nabídkou nových finančních produktů (stavební spoření, hypotéky).

Nominální výdaje za potraviny v České republice rostou, ale jejich podíl na celkových výdajích a příjmech klesá.V zemích EU se podíl výdajů za potraviny, nápoje a tabák pohybuje na úrovni 16 procent. Nejméně – 10,5 procenta – mělo v roce 2000 Nizozemsko, nejvíce naopak Portugalsko – 22,5 %. Můžeme tedy očekávat, že se struktura výdajů v ČR přiblíží hodnotám běžným v západních zemích, některé země jsme v tomto aspektu již předběhli.

V diplomové práci bylo sledováno pět základních druhů potravin: maso (celkem), mléko, zelenina, ovoce a pšenice v hodnotě mouky.

Co se týče spotřeby potravin, dlouhodobý trend růstu spotřeby potravin živočišného původu se zcela obrátil. Spotřeba živočišných potravin se snížila a naopak vzrostla spotřeba potravin rostlinného původu.

Největší vliv na spotřebitelskou poptávku a následně na celkovou spotřebu potravin měl vývoj spotřebitelských cen potravinářského zboží. Na poptávku po konkrétní potravinové skupině působily výrazně ceny substitučních potravin, vývoj kvality, rozsah samozásobení, stupeň nasycenosti potřeb, dostupnost nabídky, vliv reklamy, propagace a zdravotní osvěty.

Setrvalý pokles spotřeby se projevuje u hovězího masa, másla a sádla, jednoznačný růst spotřeby je vidět u jižního ovoce, rostlinných tuků a ryb.

Z provedených analýz vyplývá jedna důležitá skutečnost. A tou je *změna spotřebitelských návyků*. Struktura spotřeby se stále mění a vyvíjí. Je zjevné, že stále více lidí si uvědomuje význam racionální výživy a snaží se jíst zdravě.

Nejlépe je to vidět na poklesu zájmu o červené maso (zejména hovězí) a příklon k masům bílým (zejména drůbež, ale i ryby). Do budoucna se předpokládá, že zájem o hovězí maso ještě dále poklesne a zvýší se poptávka po kuřecím a rybím mase. Ve velké

oblibě jsou u nás mořské druhy ryb. Saldo celého zahraničního obchodu s rybami je záporné, přestože saldo obchodu pouze se sladkovodními rybami je kladné.

Zajímavý je také fakt, že spolu s rostoucí ekonomikou roste poptávka po mléčných produktech s vyšší přidanou hodnotou, jako například po sýre, jogurtech a podobně. Spotřeba sýrů roste v ČR i v EU. Spotřeba čerstvého mléka neroste tak rychle a dá se říci, že celoevropsky stagnuje.

Lidé, ale nezapomínají ani na vitamíny a další látky důležité pro dobrý zdravotní stav. Nakupují stále více ovoce a zeleniny, i když růst v posledních pár letech spíše stagnoval.

Je pochopitelné, že celková úroveň spotřeby potravin, její vývoj a změny její struktury, nejsou stejné z hlediska jednotlivých sociálních skupin a tedy, že je spotřeba rozdílná i v různých zemích.

Na druhou stranu jsou patrné tendence sbližování zvyklostí všech Evropanů. Přestože si některé státy zachovávají své jedinečné charakteristiky spotřební struktury, ve většině případů se požadavky spotřebitelů sbližují. To je dáno postupující globalizací země a obchodu, což přináší v podstatě stejné výrobky do všech zemí světa. A jak se ukazuje chutě a potřeby lidí v celé Evropě jsou velmi, velmi podobné. Česká republika bude po vstupu do EU ještě více ovlivňována trendy panujícími v evropském společenství, ale také se bude na tomto trendu spolupodílet a ovlivňovat ho. Doufejme, že nám členství v Evropské unii přinese jenom samé pozitivní věci a České republika se brzy stane uznávanou zemí v srdci Evropy, ze které si budou brát příklad další země usilující o vstup do EU.

Použitá literatura:

1. Krejčí, Jindřich; Štiková, Olga: Vývoj změn ve spotřebitelské poptávce po potravinách, Praha, 2000.
2. Ruprich, J. a kol.: Spotřební koš potravin pro ČR 1997, Praha, 2000.
3. Janáček, Kamil: „Podivné“ chování spotřeby v průběhu transformace, Praha, 1999.